

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Skapande som metod för att utveckla barns kommunikation

- *En aktionsforskningsstudie om hur skapande aktiviteter i förskolans ateljé kan bidra till utveckling av barns kommunikation.*

Namn: Elin Fyhrlund, Sandra Andersson

Program: Förskolläraryrket för studenter med yrkeserfarenhet inom förskola/förskoleklass

Uppsats/Examensarbete: 15 hp

Kurs: LÖXV2G

Nivå: Grundnivå

Termin/år: VT 2025

Handledare: Ann-Charlott Wank

Examinator: Ylva Ågren

Nyckelord: förskola, skapande aktivitet, kommunikation, ateljé, aktionsforskning.

Abstract

Enligt Läroplanen för förskolan (Lpfö-18) ska förskolan stimulera barnens kreativitet, nyfikenhet och självkänsla. Barnen ska ges möjlighet att utforska, kommunicera och reflektera samt arbeta såväl självständigt som i grupp tillsammans med andra. Det står även om vikten av samspel barnen emellan men även mellan barn och vuxna. Hur kan vuxna vara delaktiga för att ge barnen förutsättningar att uttrycka och kommunicera upplevelser, tankar samt egna erfarenheter i olika uttrycksformer som bild och form? Med det i ryggen samt utifrån våra tidigare arbetslivserfarenheter inom förskolan där vi båda sett brister i hur skapande aktiviteter organiseras och genomförs med barnen, så är vårt syfte med studien att undersöka hur planerade skapande aktiviteter i förskolans ateljé kan användas som metod för att utveckla barns kommunikation.

Utvecklingsarbetet har genomförts med inspiration från aktionsforskning och observationer och intervjuer har använts som metodredskap för att producera data. Teoretiskt tar studien avstamp i sociokulturell teori. Studien avser besvara följande frågeställningar:

- Hur kan pedagogers förhållningssätt och stöd skapa förutsättningar för barn att använda skapande som en uttrycksform och kommunikationsverktyg?
- Hur kan pedagogerna balansera sitt stöd och barnens egna initiativ för att främja skapande som ett sätt för barn att kommunicera och uttrycka sig?
- Hur kan förskolans lärmiljö i ateljén utvecklas för att bidra till ökad kommunikation?

I denna studie genomfördes intervjuer med både barn och pedagoger för att undersöka barnens perspektiv på vilket material de är intresserade av samt vilka förändringar de önskar i ateljén. Vidare syftade intervjuerna med pedagogerna till att identifiera potentiella utmaningar i skapandeprocessen och att belysa reflektioner kring hur deras interaktion med barnen kan främja kommunikation och uttryck under skapande aktiviteter.

Resultatet av intervjuerna med pedagogerna visade främst att det finns utmaningar i form av stor barngrupp som gör det svårt för pedagogerna att hinna vara närvarande och skapa rum för samtal kring barnens skapande, samt att den mångfald som finns i barngruppen med svenska

som andraspråk för många av barnen skapar svårigheter i kommunikationen. Vidare framhåller pedagogerna vikten av att vara närvarande under skapande aktiviteter såväl som i fråga om kommunikation och samtal om görandet samt för att kunna förklara materialets användning och funktion.

Resultatet från barnintervjuerna synliggör att barnen tycker ateljén är ett rum de uppskattar att vistas i och att de där pratar och hjälper varandra men att det upplevdes rörigt med materialet. Barnen ansåg att det behövdes tydliggöras vart materialet skulle vara och att det önskade att en vuxen var närvarande då barnen var i rummet. Sammanfattningsvis visar resultatet att skapande aktiviteter har stor betydelse i kommunikationen för barnen då det ger dem möjlighet att uttrycka tankar och idéer som de inte alltid kan uttrycka verbalt. Barnen lärde sig av och tillsammans med andra vilket utvecklar det sociala och kommunikativa samspelet. Det blev också tydligt att en närvarande pedagog som intresserade sig i barnens skapande processer utvecklade deras tankar ytterligare och kunde finnas som stöd för de barn som hade svårt med språkförståelsen.

Förord

Vi vill börja med att rikta ett tack till våra familjer som varit ett stort stöd under hela processen. De har stöttat oss längs hela vägen även när vi varit stressade och haft fokus på annat håll. Vi vill också tacka vår fantastiska handledare Lotta som har stöttat oss otroligt mycket i skrivandet av arbetet. Hennes vägledning och engagemang har varit ovärderliga och har hjälpt oss att hålla fokus i vårt arbete, även när det känts utmanande och svårt.

Att skriva detta examensarbete har inte alltid varit en lätt resa. Det har inneburit mycket stress, press, sena kvällar och långa dagar. Trots detta har vi kämpat oss igenom det tillsammans och vi är otroligt stolta över det vi åstadkommit. Så ett tack till oss själva och vår kämpaglöd!

Till sist vill vi rikta ett varmt tack till de pedagoger och barn som deltagit i vår studie. De har bidragit med nya perspektiv och insikter som varit värdefulla för studiens innehåll och kvalitet. Tack vare detta har vårt arbete känts både meningsfullt och givande. Utan ert deltagande hade vår studie inte varit möjlig.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1 Syfte och frågeställningar.....	7
1.2 Begreppsdefinition av centrala begrepp i utvecklingsarbetet.....	7
1.2.1 Skapande aktiviteter.....	7
1.2.2 Estetiska lärprocesser.....	7
2. Teoretiska utgångspunkter.....	8
2.1 Sociokulturellt perspektiv.....	8
2.1.2 Barnets perspektiv/barnperspektivet.....	8
3. Centrala begrepp.....	9
3.1 Scaffolding.....	9
3.2 Mediering.....	9
3.3 Appropriering.....	9
4. Bakgrund.....	11
4.1 Historisk tillbakablick.....	11
4.2 Styrdokument.....	11
Förskolans läroplan.....	11
4.3 Barnkonventionen.....	12
4.4 Övrig litteratur kopplat till syfte och frågeställningar.....	12
4.4.1 Kommunikation med barn i förskolan.....	12
4.4.2 Kommunikation i skapandet.....	12
4.4.3 Pedagogers förhållningssätt gentemot barnen i skapandet.....	13
4.4.4 Förskolans lärmiljöer kopplat till kommunikation.....	13
4.5 Tidigare forskning.....	14
4.5.1 Kommunikation genom skapande.....	14
4.5.2 Förskollärarens roll vid estetiska aktiviteter.....	14
4.5.3 Estetikens betydelse för barns utveckling.....	14
5. Metod och genomförande.....	16
5.1 Metodologiska överväganden.....	16
5.1.1 Aktionsforskning.....	16
5.2 Den empiriska studien.....	16
5.2.1 Avgränsning och urval.....	16
5.2.2 Datainsamling.....	17
5.2.3 Kartläggning av utvecklingsområde.....	17
5.2.4 Intervjuer.....	18
5.2.5 Observationer.....	18
5.2.6 Loggbok.....	18
5.2.7 Reflektionssamtal.....	18
5.2.8 Videoinspelning och transkribering.....	18
5.3 Genomförande av skapandeaktiviteter/aktioner i verksamheten.....	19
5.3.1 Aktion 1: Barnens tankar om förändring i ateljén.....	19
5.3.2 Aktion 2: Skapande med rödlera.....	19
5.3.3 Aktion 3: Skapande med återbruksmaterial.....	20
5.5 Validitet och reliabilitet.....	21
6. Resultat.....	23
6.1 Resultat av intervjuer med pedagoger.....	23
6.1.1 Resultat av intervjuer med barnen.....	24

6.2 Resultat av observationer i skapandeaktiviteterna/aktionerna	25
6.2.1 Aktion 1: Barnens tecknande av förändringar i ateljén.....	25
6.2.2 Aktion 2: Barnens skapande med rödlera	26
6.2.3 Aktion 3: Barnens skapande med återbruksmaterial	27
7. Avslutande diskussion.....	28
7.1 Resultatdiskussion	28
7.2 Metoddiskussion	29
7.3 Diskussion kring vidare forskning	30
Referenslista	31
Bilaga 1. Intervjufrågor	33
Bilaga 2. Observationsschema i aktiviteter	34
Bilaga 3. Stödfrågor till loggboksanteckningar	35
Bilaga 4. Informationsbrev/samtyckesblankett till pedagoger	36
Bilaga 5. Informationsbrev/samtyckesblankett till vårdnadshavare	38
Bilaga 6. Frågor till barnen kring samtycke i studien	40

1. Inledning

Vi är två studenter på förskolläraprogrammet som arbetar på förskolor där barnens skapande har fått ta allt mindre plats i verksamheten och till följd av detta har det blivit ett minskat intresse hos barnen för att skapa. Estetiska uttryckssätt kan ses som en viktig del i barns kommunikativa och språkliga utveckling och är en metod för att uttrycka sig. Att arbeta med estetik i förskolan skapar ett naturligt sätt för barn att kommunicera på. De estetiska uttryckssätten gör att barnen får användning av sin kreativitet och fantasi och erbjuder ett sätt att kunna uttrycka sig mer nyanserat än med det verbala språket (Tuvhav Gullberg, 2021). I läroplanen för förskolan (2018) betonas vikten av att barnen ska ges möjlighet att uppleva och kommunicera genom bild, där de i samband med det får möjligheten att konstruera, forma och skapa genom att använda olika material och tekniker.

Under vår utbildning på förskolläraprogrammet har vi fått upp ögonen för hur viktigt kommunikation är för barnets språkutveckling. Kommunikation kan enligt Jahn m.fl. (2024) definieras som "överföring av information" och mellan människor sker denna överföring både verbalt och icke verbalt. Vi vill i vår aktionsforskning öka barns möjligheter att kommunicera och uttrycka sig genom att lyfta fram skapande i ateljén som ytterligare ett uttryckssätt/kommunikationssätt. Vi har tidigare observerat att skapandet inte har något specifikt syfte och inte används för att stötta barns kommunikativa utveckling. Barnen ges ofta möjlighet till skapande när pedagogerna behöver göra något annat eller så sker det spontant på barnens egna initiativ. Aktionsforskningen baseras till viss del på våra observationer och tankar kring utveckling av verksamheten men bygger även på arbetslagets gemensamma ställningstagande i förändringsarbetet. Arbetslaget är stommen för det gemensamma förändringsarbetet och innehåller olika yrkesgrupper, oftast i form av förskollärare och barnskötare. Dessa yrkesroller har enligt läroplanen olika ansvar men syftar ändå till att samarbete och lyhördhet är viktigt i arbetslaget, oavsett yrkesroller (Elbrand & Åkerblom, 2023).

Det finns möjligheter att utveckla barnens uttryckssätt i skapandet genom att pedagogerna i arbetslaget skapar en balans mellan barnens egna initiativ och den planerade undervisningen. Genom att vara närvarande och planera inför undervisningen i skapande kan detta bli möjligt. Samtidigt som barnens delaktighet och inflytande i skapandet ska lyftas fram behöver den planerade undervisningen ta en större plats i de estetiska uttryckssätten. Begreppet undervisning syftar till aktiviteter där förskollärarna har en idé om vad som ska åstadkommas i form av lärande. Det handlar om en delad uppmärksamhet på ett undervisningsobjekt mellan barn och förskollärare (Pihlgren, 2017). Vi kan se att det saknas kunskap och/eller engagemang hos pedagogerna om hur skapandet kan användas på ett sätt där barnen ges möjlighet att uttrycka sig. Pedagogerna hade gynnats av mer kunskap om att undervisa i skapande men även att ha ett tydligt syfte och mål med vad barnen ska lära sig. I aktionsforskningen har berörda pedagoger fått ta del av artiklar och litteratur som berör skapande i undervisning för att utveckla barns kommunikation. Syftet med detta har varit att stärka och utveckla pedagogernas kunskap i skapande med barn i förskolan.

Barns kommunikation i förskolan utvecklas genom pedagogers medvetenhet kring material och syftet med det. Val av material påverkas av pedagogers egna intressen, kunskaper och förhållningssätt. Pedagoger som arbetar i förskolan styrs av läroplanen med strävandemål som innebär att verksamheten ska erbjuda barnen möjlighet att lära och utvecklas enligt dessa. Förskolans läroplan kräver att verksamma pedagoger tar ställning till materialets syfte och hur det kommer att stödja och utmana barnen i utbildningen och undervisningen (Essén & Björby, 2021). Trots pedagogernas ansvar för material lyfter läroplanen att utbildningen även ska

stimulera barnen till att ta egna initiativ och ansvar för att utveckla verksamheten. I vår aktionsforskning har vi även fokuserat på barnens delaktighet och inflytande i att förändra lärmiljöerna, med fokus på utvecklingen av ateljén. Lärmiljön är barnens arena vilket betyder att det ska finnas plats för dem att kunna samtala, kommunicera och uttrycka sig genom skapande.

Att ge barnen möjlighet att utveckla ateljén ger dem större inflytande i verksamheten och en känsla av att få vara med och påverka och bli lyssnade på (Tuvhav Gullberg, 2021). Barnens inflytande är en stor del i pedagogernas förhållningssätt och handlar till stor del om att ha ett barnperspektiv där den vuxna lyssnar till barnens röster (Klasson m.fl., 2022).

Utifrån den bakgrund vi beskrivit blir det relevant att undersöka hur skapande aktiviteter i förskolan kan fungera som en uttrycksform och ett kommunikationssätt i förskolans praktik.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka hur vi kan skapa förutsättningar för barnen att använda skapande som ytterligare en uttrycksform och ett sätt att kommunicera. Följande forskningsfrågor ligger till grund för studien:

- Hur kan pedagogers förhållningssätt och stöd skapa förutsättningar för barn att använda skapande som en uttrycksform och ett verktyg för kommunikation?
- Hur kan pedagogerna balansera och kombinera sitt stöd och barnens egna initiativ för att främja skapande som ett sätt för barn att kommunicera och uttrycka sig?
- Hur kan förskolans lärmiljö i ateljén utvecklas för att möjliggöra fler kommunikationssätt?

1.2 Begreppsdefinition av centrala begrepp i utvecklingsarbetet

1.2.1 Skapande aktiviteter

Skapande aktiviteter beskrivs som aktiviteter som främjar barnens uttrycksförmåga, kreativitet och fantasi. I vårt arbete tänker vi att skapande aktiviteter handlar mer om produkten men inrymmer naturligtvis även processen i sig. Det är en viktig del i den pedagogiska verksamheten då den syftar till att stödja utvecklingen hos barnen på ett socialt, emotionellt och kognitivt plan. I studien skriver vi fram och använder oss även av begreppet *aktioner* som är en synonym till vårt centrala begrepp *skapande aktiviteter*.

1.2.2 Estetiska lärprocesser

Estetiska lärprocesser kan definieras som när olika uttrycksformer som till exempel bild, form och skapande används som verktyg i kommunikation gällande idéer, tankar och känslor vilket bidrar till fokus kring process och upplevelse istället för den färdiga produkten. Enligt Lindhs forskningsstudie på uppdrag av Skolverket (2022) är estetiska lärprocesser ett begrepp med många betydelser men bör bestå av vissa kriterier i form av en kreativ process eller något gestaltande. Lindh påvisar även vikten av ett kommunikativt innehåll som skapar förutsättningar för barnen att med sin fantasi uttrycka sig på nya sätt förutom genom det verbala språket.

2. Teoretiska utgångspunkter

I det här stycket beskrivs de teorier och perspektiv vi valt att använda oss av i vårt arbete samt dess betydelse för barns lärande och kommunikation. Studien utgår från det sociokulturella perspektivet då det handlar om utveckling i form av samspel mellan barnets mognad och den utveckling som sker genom lärande.

2.1 Sociokulturellt perspektiv

Lärandet har alltid varit en naturlig del av mänskligheten, vi lär och delar med oss av våra erfarenheter sinsemellan. Ur ett sociokulturellt perspektiv ligger fokus på *vad* vi lär oss i olika situationer i samspel med andra (Säljö, 2014). Vygotskij var en rysk utvecklingspsykolog som förknippas med den sociokulturella teorin då han menade att människan först lär sig i ett socialt sammanhang tillsammans med andra och sen som individ i det att vi tänker. Därefter kan vi föra samman olika erfarenheter, lärdomar och redskap på nya kreativa sätt (Wallerstedt refererad i Åkerblom m.fl., 2020). Enligt Melker m.fl. (2018) så handlar det sociokulturella perspektivet om att förstå lärande av såväl individens som kollektivets erfarenheter från sociala situationer och hur dessa används i nya situationer. Hur ser kommunikationen ut mellan barn och förskollärare samt mellan barnen i en lärandesituation?

Säljö (2011) menar att kunskap sker och utvecklas mellan människor och att dessa mentala processer är beroende av de möjligheter som erbjuds från omvärlden. Språket ges stort utrymme då det gör oss rustade att kunna möta omvärlden. Melker m.fl. (2018) menar att det centrala bör vara att förskollärare och barn kommunicerar om samma innehåll där förskolläraren stöttar barnet till ett vidgat lärande. En metod som kallas scaffolding.

2.1.2 Barnets perspektiv/barnperspektivet

I förskolan ska verksamheten utgå från barnets perspektiv vilket framgår tydligt i de olika styrdokumenterna vi använder så som förskolans läroplan (2018) och Barnkonventionen (2024). Barnen ska göras delaktiga och ha inflytande i verksamheten men i den granskning som Skolinspektionen (2017) utförde konstaterades det att många förskolor behöver ett bättre organiserat arbete kring detta. Det gäller även att skilja på barns perspektiv och barnperspektivet i fråga om barns delaktighet. Barnperspektivet innebär att vuxna tror sig veta vilka behov barn har medan barns perspektiv utgår från barnens egna synpunkter och perspektiv som den vuxne ska försöka förstå genom att se, lyssna och samspele med barnen (Pramling & Pramling Samuelsson, 2010).

3. Centrala begrepp

Här beskrivs de centrala begrepp som används i olika sammanhang i det här utvecklingsarbetet.

3.1 Scaffolding

Begreppet scaffolding används i vår studie för att synliggöra hur pedagogerna stöttar barnet i skapande aktiviteter genom kommunikation. Scaffolding är den stöttning som den vuxna ger till barnet i lärandeprocesser. Det kan handla om att ställa kvalificerade frågor, förklara eller inta en mer central roll. I vårt utvecklingsarbete får barnen möta varandra i ett sammanhang som ger dem möjlighet att uttrycka sig och kommunicera genom estetiska aktiviteter. Det innefattar även en deltagande vuxen som kan visa hur redskapen/materialet kan användas. Scaffolding innebär att någon som besitter mer kunskap än barnet ska finnas tillgänglig för stöd i barnets förståelseutveckling om något specifikt vilket i sin tur visar på förskollärarens betydelse för barnets förståelse av sin omvärld i fråga om perspektiv och meningsskapande.

Melker m.fl. (2018) menar i sin artikel om undervisning i förskolan att scaffolding har en avgörande betydelse när pedagogen utmanar och stöttar barnet då det ökar förutsättningarna för barns lärande och deras egen tilltro samt pedagogens tilltro till barnets förmågor. Det är pedagogens roll att se till så aktiviteten är innehållsrik och kommunikativt utvecklande. När barnet använder sina kunskaper i nya sammanhang skapas ytterligare förståelse genom delandet av erfarenheter och perspektiv och därigenom blir kommunikation en kunskapsbärare. Kommunikationen blir verktyget för att kunna förstå och hantera det som kommuniceras. Barnen behöver känna tillit till varandra och få guidning i ett gemensamt lärande. För att definiera begreppet scaffolding ytterligare kopplas den proximala utvecklingszonen till detta. Vygotskij beskriver denna utvecklingszon som något som skildrar avståndet mellan en individs egen kapacitet att prestera ensam och utan stöd och prestation under ledning och stöd från en vuxen eller en mer vetande kamrat (Säljö, 2014).

3.2 Mediering

Begreppet mediering används i vårt utvecklingsarbete för att synliggöra hur olika material fungerar som en förmedlande länk eller redskap mellan barnen och skapande aktiviteterna. Mediering ses som den process där människor använder kulturella redskap, både fysiska och intellektuella, för att förstå, tolka och agera i sin omvärld. De kulturella redskapen inkluderar språk, symboler, teknologier och verktyg som utvecklats genom historien och kulturen. Begreppet kan definieras ytterligare genom att koppla det till människans förmåga att använda fysiska och språkliga redskap, så kallade artefakter. Samspelet med dessa blir en central och viktig del av de kulturella resurser vi använder i vardagen. Genom människans intellekt, kompetens och delandet av erfarenheter används artefakterna vilket leder till att vi kan bemästra situationer som annars vore omöjliga, något av de mest utmärkande i den sociokulturella utvecklingen. Det leder i sin tur till utveckling av nya intellektuella kunskaper (Säljö, 2014).

3.3 Appropriering

Appropriering är processen när vi lär oss av andra, tillsammans med andra. Det innebär att individer tillägnar sig kunskap och förståelse genom socialt samspel och användning av kulturella redskap. Nya redskap vi möter i sociokulturella sammanhang gör vi gradvis till våra egna lärdomar (Wallerstedt refererad i Åkerblom m.fl., 2020). Wallerstedt betonar att denna process inte sker omedelbart utan tar tid och kräver aktivt deltagande från alla individer. Sammanfattningsvis framhålls det att appropriering är när individen genom samspel och

reflektion gör kunskap till sin egen och utvecklar förståelse för något. I vårt utvecklingsarbete används appropriering för att förstå hur barnen tillägnar sig skapande som uttrycksform och hur de använder sin nya kunskap för att kommunicera och uttrycka tankar och känslor.

4. Bakgrund

I detta kapitel har förskolans olika styrdokument, relevant litteratur och tidigare forskning i ämnet skrivits fram med koppling till studiens syfte och frågeställningar. En historisk tillbakablick om barndom och barnuppfostran inleder avsnittet.

4.1 Historisk tillbakablick

Följande historisk tillbakablick visar hur barndom och barnuppfostran inte alltid har tillhört en positiv skildring. Ju längre tillbaka man ser desto oftare präglas barnens liv av en kall och hård syn på uppfostran där de vuxna visade brist på förståelse för barnen, deras behov och känslor. Uppfostran var ofta brutal och disciplinen hård med fysiska bestraffningar av olika slag för att forma barnen till det rådande samhällets normer, nämligen kravet på lydnad och respekt för de vuxna. När olika skolformer började växa fram mot medeltidens slut och senare blev den hårda disciplinen ett framträdande inslag även i det dagliga skolarbetet. När humanismen tar form som period efter medeltiden börjar synen på människan förändras och därmed även på barn och uppfostran. Flertalet personligheter framträder under 1500-talet med nya tankar kring pedagogiken och uppfostringsmetoder. Under den här perioden utvecklas tankar och idéer som handlar om föräldrarnas roll, lekens betydelse och vikten av att utgå från barnets utvecklingsnivå i fråga om sysselsättning. Barnet ses som en självständig individ med rätt till egen utveckling och egna åsikter. Om barnet har roligt uppstår en vilja att lära sig vilket leder till lärdomar. Jämnåriga lekkamrater anses vara viktigt för barnets utveckling och pedagogen ses mer som en vägledare än en auktoritär kunskapsförmedlare.

Reformpedagogik blev devisen i början av 1900-talet då barns förmåga till initiativ, självständighet, vilja till samarbete och utvecklandet av en social känsla var det man utgick ifrån vid fortsatta utformandet av förskoleinstitutioner och skolor. Radikala ändringar av undervisningen genomfördes med fokus på individen. Varje barn skulle få arbeta i sin takt och efter egna intressen (Simmons-Christenson, 1997).

4.2 Styrdokument

Förskolans läroplan

I förskolans styrdokument har den estetiska verksamheten inte en lika framtydande roll som övriga ämnen. Trots detta erbjuder skapande aktiviteter genom förskolläraarens kompetens och engagemang en arena för potentiellt lärande för barn i förskolan. De estetiska läroprocesserna bidrar till barns utforskande av sin omvärld, identitetsutveckling och språkutveckling.

Enligt läroplanen (2018) ska utbildningen i förskolan främja barns utveckling och lärande med betoning på att lärandet ska vara lustfyllt. Förskolan ska uppmuntra barnen att föra fram sina idéer och tankar samt organisera utbildningen så att barnen får mötas i sammanhang där de leker och lär tillsammans, provar och utvecklar sin kreativitet, sina förmågor och intressen, och känner nyfikenhet. Miljön ska vara inspirerande och tillgänglig samt inspirera till ett utforskande av omvärlden och stödja barnen i deras kommunikation genom att de får möjlighet att kommunicera på olika sätt.

De som är verksamma i förskolans utbildning ska ge barnen möjlighet att uppleva, gestalta och kommunicera genom olika estetiska uttrycksformer som bild osv. Skapandet är både ett innehåll och en metod i förskolan för att främja barnens utveckling, lärande och kommunikation (2018).

4.3 Barnkonventionen

Barnkonventionen är ett rättsligt bindande internationellt avtal som slår fast att barn är individer med egna rättigheter. Barnkonventionen blev en svensk lag den 1 januari 2020. Konventionen innehåller 54 rättigheter (artiklar) som alla är lika viktiga och utgör en helhet (Unicef Sverige, 2024).

I Artikel 12 i Barnkonventionens förkortade version (2024) konstateras det att barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

Artikel 13 (2024) i Barnkonventionens förkortade del berör den del där barnet ska ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

4.4 Övrig litteratur kopplat till syfte och frågeställningar

4.4.1 Kommunikation med barn i förskolan

Dialoger med barn i förskolan kan falla platt och risken är att det bara blir en envägskommunikation. Orsaker till det kan vara att barnet är litet och inte har kommit långt i sin språkutveckling än. Därför behövs all kommunikation med barn i förskolan anpassas till barnets utveckling. Det kan finnas olika faktorer till att barnet inte ger respons i kommunikationen med en vuxen och orsakerna kan vara barnets mående, platsen där kommunikationen sker, att barnet tänker på något annat eller att det är otryggt. Därför kan de vuxna som arbetar i förskolan behöva fundera kring hur de själva kommunicerar eftersom det finns tendenser att den vuxna talar till barnet istället för med barnet. För att den vuxne och barnet ska få flyt i kommunikationen och samtalen behöver man därför vara medveten om på vilket sätt man kommunicerar. En viktig utgångspunkt för all kommunikation är att människor är beredda att prata med den de känner förtroende för. Detta gäller främst barn och därför är det avgörande att ett barn känner sig tryggt i en situation. Tryggheten är oftast knuten till den relation som byggts upp mellan barnet och den vuxna (Jahn m.fl., 2024).

Estetiken ses som en viktig del av barns alla olika sätt att uttrycka sig och kommunicera på. Alla individer har ett "språk" som sitt främsta, det vill säga det språk man uttrycker sig starkast genom. Detta kopplas till det som ateljéristan Braxell beskriver som "*De hundra språken*" och är starkt förknippat med barns språkande och kommunicerande i relation till exempelvis skapande aktiviteter. Förhållningssättet kring de hundra språken visar att barnen inte ska begränsas till enbart det talade språket, utan de ska uppmuntras att uttrycka sig på det sätt som faller naturligt för dem. Barnen har troligtvis närmre till något av språken men för alla är det inte nödvändigtvis det verbala. Pedagoger behöver skapa miljöer där barnens olika "språk" tas på allvar och får utrymme, vilket leder till en utveckling i barnens kreativa och kommunikativa utveckling (Larsson Samoladas & Bäversten, 2021).

4.4.2 Kommunikation i skapandet

I en svensk kommun har flertalet pedagoger på olika förskolor fått fortbildning i att använda estetiska uttrycksformer i förskolan, skriver Pålsén (2020). Syftet var att kvaliteten ska höjas i undervisningen och även fördjupa barnens lärande och kommunikation inom området. Fortbildningen kom fram genom den kvalitetsanalys som gjordes i kommunen 2019. Pålsén (2020) menar vidare att pedagogerna tydligt såg hur förskolorna behövde utveckla sitt användande av estetiska uttrycksformer.

I förskolans verksamhet kan man använda sig av olika tilläggsmaterial som anses viktiga i barnens utbildning. Ett av de tilläggsmaterial som nämns är olika typer av lera. Lera är ett kommunikativt material, ett uttrycksmedel som lockar till samtal och gestaltning. Eftersom lera är ett föränderligt material kan man arbeta med det på olika sätt och genom den kan barnen ges möjlighet att utveckla många förmågor och utbildningsområden enligt läroplanens uppdrag. I mötet med leran ges barnen möjlighet till kommunikation, samspel och problemlösning genom både verbal och icke-verbal språk. Riktas fokuset på kommunikation kan leran hjälpa till att konkretisera begrepp exempelvis tung, lätt, hård, mjuk, kladdig m.m. Pedagoger i förskolan behöver planera för hur materialet ska introduceras för barnen och hur det lockar till lek och utforskande i en inbjudande miljö (Essén & Olsson Björby, 2021).

4.4.3 Pedagogers förhållningssätt gentemot barnen i skapandet

Melker m.fl. (2018) påvisar att undervisningen i förskolan enligt den sociokulturella forskningen sker beroende på förskollärarens förmåga att bedriva en didaktisk undervisning samt förmågan att kommunicera och interagera med barnen. Undervisning handlar om att kommunicera och skapa mening för barnen. Det innebär att förskollärare och barn behöver ingå i en dialog där man lär sig tillsammans och av varandra. En didaktisk utgångspunkt för att barn ska få förståelse för något specifikt är valet av material. Artefakter ses som väsentliga för barns lärande och kan genom att tillföras bli ett redskap för att öka barnets förståelse och tänkande men även för att utveckla de språkliga uttrycken. För att kunna utmana barnen med stöttande och vägledande frågor behöver barn och förskollärare ha fokus kring samma sak när de interagerar med varandra. Det innefattar att visa ett genuint intresse, dela erfarenheter, förklara idéer och ge synpunkter samt genom att ställa öppna frågor. Detta kan endast göras när förskolläraren delar barnets intressevärld, är följsam med barnets intentioner, samspelar och interagerar.

4.4.4 Förskolans lärmiljöer kopplat till kommunikation

Förskolans miljöer påverkar barns språkutveckling och därför bör en rik och positiv språkmiljö innehålla olika material som intresserar barnen och som skapar många språkutvecklingsmöjligheter. Det material som erbjuds ska locka barnen att använda språket för att kommunicera eller uttrycka sig med andra barn och i samspel med pedagogerna (Essén & Björby, 2021). Materialet kan även ses som ett centralt verktyg där det skapar förutsättningar för kommunikation. Då kan barnen med hjälp av materialen förmedla berättelser och tankar samtidigt som materialet utgör konkreta saker att kommunicera kring (Larsson Samoladas & Bäversten, 2021). Vid planering av lärmiljöer kan man utgå från de fyra T:na - tillgängligt, tydligt, tillåtande och tilltalande. I en lärmiljö där dessa fyra begrepp ingår läggs grunden för kommunikation och kreativitet (Tuvhav Gullberg, 2021).

4.5 Tidigare forskning

4.5.1 Kommunikation genom skapande

I en avhandling av Lindh (2022) på uppdrag av Skolverket undersöks förskoleateljén som arena för estetiska processer med fokus utifrån det sociokulturella perspektivet samt barnperspektivet. Studien fokuserade på tre olika delar: Hur förskolläraren introducerar och anordnar materialval och tänkta uppgifter, hur barnens arbeten och metoder reflekterar förskollärarens intentioner samt betydelsen och påverkan av utformning och innehåll av miljön. Lindh anser att begreppet estetiska lärprocesser bör innehålla vissa kriterier så som att det innebär någon form av gestaltande eller kreativ process samt att det finns med något praktiskt görande och inte bara en teoretisk förståelse för ett specifikt material eller en viss teknik. Hon menar vidare att lärprocessen ska innehålla ett kommunikativt inslag vilket ger barnen möjlighet att kommunicera med andra uttryck än det verbala språket. Studien visar att förskollärarens roll växlar mellan att vara förmyndare och inspiratör i aktiviteterna. En förmyndarroll innebär att förskolläraren är styrande och kontrollerande i processen medan en inspiratör använder sina kunskaper för att stötta barnen att komma vidare och utvecklas. Ytterligare påvisas att beroende på vilken aktivitet som erbjuds barnen, hur tillgängligt materialet är samt förskollärarens förhållningssätt kan ateljén bli en kontrollerande eller kommunikativ arena. Studien påvisar att materialet ofta är för svårt eller/och otillgängligt för barnen samt att förskolläraren har orealistiska förväntningar vilket pekar på utvecklingsområden inom ökad medvetenhet och förhållningssätt för att möjliggöra estetisk verksamhet på vetenskaplig grund i förskolan.

4.5.2 Förskollärarens roll vid estetiska aktiviteter

Pramling Samuelsson m.fl. (2013) studerade små barns upplevelse av estetiska aktiviteter i förskolan och vad de gavs möjlighet att lära inom de olika områdena. Resultatet av studien baserades på förskollärarnas kartläggning, under en två veckors-period, av vad barnen erbjuds eller själva tog initiativ till inom de estetiska områdena. Det visar sig i studien att svenska förskollärare ofta relaterar estetiken till metoder och inte till innehållet, alltså det barnen ska lära sig. Estetiken används istället som ett medel för att lära sig något annat. Tidigare forskning visar hur skickliga små barn kan bli i de olika estetiska uttryckssätten om de fokuseras som innehåll. Studien visar även att förskolans kvalitet påverkar hur barn ges möjlighet att delta i estetiska aktiviteter i förskolan samt att barn lär sig bättre i förskolor med hög kvalitet och där förskollärarna är närvarande i barns lärande. Enligt resultatet tenderar dessa förskolor att utveckla barns lärande inom estetik, språk och kommunikation mer än andra förskolor.

4.5.3 Estetikens betydelse för barns utveckling

I en svensk forskningsstudie av Persson (2008) om villkoren för yngre barns lärande i förskolan och betydelsen de estetiska uttrycken har framkom att barns bildskapande är en del av kamratkulturen på förskolan. Barnens bilder skapas i samspel med andra barn och används i dialog som kollektiva bildsamtal dem emellan. Detta ger gemenskap, en möjlighet att nå barnens tankar och även en ingång till samtal mellan barn-vuxen.

Kreativt skapande i förskolan har inverkan på barns kognitiva utveckling. Forskning i en amerikansk studie publicerad i *Frontiers in Psychology* visar att barn som intresserar sig för skapande aktiviteter förbättrar sitt minne, sin förmåga till koncentration samt utvecklandet av problemlösning. Dessa exekutiva förmågor hjälper barnet att fokusera sin uppmärksamhet, planera och hantera flera uppgifter samtidigt. När barnen skapar utmanas de i att lösa problem

och tänka kreativt vilket stärker förmågan till ett analytiskt och kritiskt tänkande. Även i denna studie påvisas främjandet och sambandet av estetiska aktiviteter och barnens sociala och emotionella utveckling då det får öva på att uttrycka känslor, samarbete, dela resurser, respektera varandras arbeten och tankar på ett konstruktivt sätt. Sociala färdigheter som är viktiga för framtida relationer och samarbete.

Ytterligare en aspekt är att skapande aktiviteter ger ett aktivt lärande som kräver engagemang av barnens sinnen på flera stadier samt ett experimenterande och utforskande vilket i sin tur leder till en större förståelse för omvärlden och lägger grunden för vetenskapligt tänkande. Kreativa barn utvecklar en naturlig nyfikenhet med en benägenhet till fler frågeställningar och utforskande vilket är centralt för den kognitiva utvecklingen. Därför bör de erbjudas en engagerade och stimulerad lärmiljö som anpassas efter deras behov och intressen (Evida kompetensutveckling, 2025).

I en svensk studie undersöktes på vilket sätt lärare använde kommunikativa verktyg för att skapa ett meningsfullt lärande hos barnen. Studien byggde på ett sociokulturellt perspektiv, för att analysera hur olika verktyg och arbetssätt kan användas för barn i kommunikation. I studien förklarades tidig barndom som en kritisk period i livet när det gäller kommunikativ kompetens och språk. Det visade sig att kommunikation innebär att ha en förmåga att uttrycka sig och kunskap om att uttrycka sig. Att barn bjuds in i samtal lyfts av Ahlskog Björkman & Björklund (2015) som en viktig del i utvecklingen av den kommunikativa kompetensen. Barn får nya erfarenheter genom att de ges möjlighet att utforska och experimentera med hjälp av bildskapande aktiviteter. Förskolebarns bildskapande är en viktig del i deras lärande och utveckling men även att barn genom bildskapandet kan uttrycka sig på ett icke-verbalt sätt. Detta gör att bildskapande i förskolan är viktigt för de barn som ännu inte utvecklat sitt språk fullt ut (Änggård, 2006).

5. Metod och genomförande

I detta avsnitt beskrivs studien utifrån vetenskapliga ansatser, det vill säga hänvisning till hur olika tillvägagångssätt eller perspektiv används för att undersöka kommunikationen i planerade skapande aktiviteter i förskolan. Studien bygger på kvalitativa metoder. En kvalitativ forskning syftar till att förstå och tolka fenomen, upplevelser eller sociala processer genom djupare insikter.

5.1 Metodologiska överväganden

5.1.1 Aktionsforskning

I vårt utvecklingsarbete har vi inspirerats av aktionsforskning som metod i förskolans verksamhet och kan kopplas till vår studie där vi påbörjat och utfört ett förändringsarbete i att utveckla kommunikationen i skapande aktiviteter. Att utföra en aktionsforskning innebär att studera sin egen praktik, vilket handlar om att vara en aktör i en verksamhet med syftet att lära sig vad som sker där och hur något kan utvecklas (Rönnerman, 2022). Forskaren riktar alltså sin blick mot en förändring i en praktik eller verksamhet samtidigt som det skapas kunskap om det. Rönnerman (2022) fastställer att det som gör en aktionsforskning unik är att det inte handlar om att göra stora förändringar utan syftar till att göra förbättringar inom något område.

Aktionsforskning kan delas in på olika sätt där det kopplat till vår studie handlar om den första ordningens perspektiv. Första ordningens perspektiv definieras av att aktionsforskningen sker i den egna praktiken där läraren är både den som genomför aktionerna och även den som observerar och drar slutsatser (Rönnerman, 2022). När den pedagog som observerar även deltar i samtal och aktiviteter blir det mer avslappnat för alla inblandade vilket kan bidra till att en annan form av material kommer fram (Wallerstedt & Pramling refererad i Åkerblom, Hellman & Pramling, 2020).

5.2 Den empiriska studien

5.2.1 Avgränsning och urval

Vi har avgränsat vårt urval genom att enbart genomföra aktionsforskningen på en avdelning, Safiren, där barnen är 3–6 år. Vi ansåg att insamlingen av data kunde bli alltför omfattande om vi genomförde den på flera avdelningar. Pedagogerna på avdelningen vi utfört utvecklingsarbetet på har tre pedagoger där det finns en förskollärare och två barnskötare. Förskolan är kommunal och är belägen i Södra Sverige. Vidare information kring förskolan är att den är mångkulturell och har hög del av barn med annat modersmål än svenska. På avdelningen Safiren, där studien är gjord, går 22 barn där 20 har svenska som andraspråk.

I utvecklingsarbetet har vi tillsammans med pedagogerna på avdelningen observerat och genomfört de olika skapande aktiviteterna/aktionerna. Som vi tidigare lyft så blir det enligt Hellman & Hellman (refererad i Åkerblom m.fl., 2020) mer avslappnat för alla i studien om den pedagog som observerar även deltar i samtal och aktiviteter, vilket kan bidra till att en annan form av material kommer fram. Skapande aktiviteterna och observationerna har gjorts av alla pedagoger i arbetslaget.

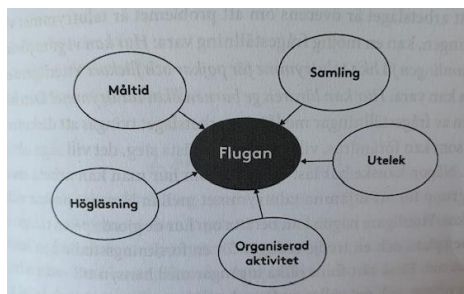
5.2.2 Datainsamling

Nedan framkommer det och beskrivs på vilka sätt det samlats in information och data till studien. Detta har gjorts genom arbetslagets kartläggning av relevant utvecklingsområde och genom intervjuer, observationer och antecknande i loggböcker. Datainsamlingen har legat till grund för undersökning av olika aktiviteter, arbetssätt och förhållningssätt kopplade till vår studie.

5.2.3 Kartläggning av utvecklingsområde

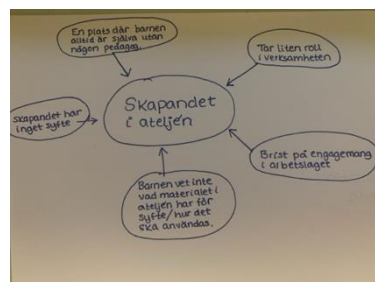
Innan själva aktionsforskningen med de planerade skapandeaktiviteterna utfördes på avdelningen gjorde arbetslaget en gemensam kartläggning över det utvecklingsområde som skulle påbörjas. Kartläggningen utgick från samtalspunkter utifrån arbetslagets observationer för att få syn på vad som behövde utvecklas i verksamheten med kopplingar till skapande och kommunikation. Rönnerman (2022) poängterar att ett problemområde måste identifieras innan utvecklings- eller förändringsarbetet påbörjas. Problemet identifieras enligt författaren utifrån något som skapat irritation i verksamheten eller som tydligt ses som något som behöver förbättras.

Kartläggningen som gjordes i arbetslaget tar inspiration från Rönnermans tankekarta där syftet är att utvecklingsområdet identifieras genom att man utgår från nuläget i verksamheten och beskriver vad som sker, hur man ska gå vidare och utifrån detta välja vad som behöver utvecklas eller förbättras.

Figur 3.2 Identifierade aktiviteter på avdelningen Flugan (Hämtad från Rönnerman 2022, s. 45).

Arbetslagets tankekarta, utifrån Rönnermans mall ovan, hade fokus på skapandet i ateljén och vilka problemområden som fanns där. Pedagogernas tankar kring olika problemområden dokumenterades ned för att skapa en tydlighet kring vilka förbättringar de ville göra gällande barns skapande i ateljén. För att sedan hitta en förbättring med en viljeinriktning, behövs det ställas frågor som börjar med Hur? (Rönnerman 2022).

Arbetslagets på avdelningen "Safiren" tankekarta som identifierar problemområden.

5.2.4 Intervjuer

Intervjuerna gjordes med två av tre pedagoger i arbetslaget innan den första skapandeaktiviteten. Intervjuerna bestod av öppna frågor (se bilaga 1, punkt 1) med följdfrågor som relaterar till ämnet kommunikation i skapande. Rönnerman (2022) talar om att öppna frågor med följdfrågor är bra för att få ytterligare information från den som intervjuas.

Barnintervjuerna utfördes i grupp om ett mindre antal barn, där syftet var att undersöka vad barnen intresserade sig för i ateljén och vad de ville förändra. Intervjun hänvisades till två frågeställningar (se bilaga 1, punkt 2) där svaren tecknades ned av barnen. I intervjuer med barn behöver samtal vara korta eftersom deltagarna då ges möjlighet att lyssna på varandra. Det lyfts även fram att lärare ges möjlighet att lyssna på hur barnen funderar över och resonerar kring frågorna (Rönnerman 2022).

5.2.5 Observationer

Observationerna utgick från studiens frågeställningar och har gett en större inblick i hur pedagogerna arbetade för att utveckla barnens kommunikation i skapande aktiviteter, på vilket sätt de kommunicerade med barnen och hur barnens perspektiv fick synliggöras. En observation registrerar det som händer här och nu (Rönnerman 2022). När den pedagog som observerar även deltar i samtal och aktiviteter blir det mer avslappnat för alla inblandade vilket kan bidra till att en annan form av material kommer fram (Wallerstedt & Pramling i Åkerblom m.fl., 2020). Observationerna har skrivits ned i en loggbok och därefter sammanfattats i observationsscheman (se bilaga 2) för att på ett konkret sätt få syn på och bli medveten om kommunikationen mellan barn-barn och barn-pedagog i aktiviteterna.

5.2.6 Loggbok

Observationerna av de planerade aktiviteterna/aktionerna antecknades i loggbok av en pedagog som ej var närvarande i aktiviteten för tillfället. Pedagogerna i arbetslaget kom överens om vad loggbokens anteckningar skulle fokuseras på med koppling till studiens syfte (se bilaga 3). Loggboken är ett viktigt verktyg i aktionsforskning eftersom den används för att följa processerna som pågår. Det är även en bra metod för att gå tillbaka till hur aktiviteterna började och för att kunna följa processerna över tid (Rönnerman 2022).

Loggboken har under hela processen varit ett stöd i pedagogernas dokumentation av det de observerat och hört barnen pratat kring kopplat till skapande aktiviteterna/aktionerna.

5.2.7 Reflektionssamtal

Utifrån det som skrivits i loggboken har pedagogerna använt anteckningarna som ett stöd för de reflektionssamtal som uppkommit efteråt. Rönnerman (2022) poängterar att loggbokens främsta uppgift är att vara underlag för reflektion i kollegiala samtal. Anteckningarna användes senare till fortsatt planering av skapande aktiviteter i verksamheten.

Reflektionssamtal har även skett efteråt med barnen i samband med de olika aktionerna. Samtalen utgick då från deras upplevelse kring aktiviteterna.

5.2.8 Videoinspelning och transkribering

Vi har använt oss av videoinspelning i de skapande aktiviteterna och syftet med det var att få möjlighet att följa hela processen i de planerade aktionerna men även för att få mer data till vår studie. De fördelar vi såg med att videofilma aktionerna var att det möjliggjordes att i efterhand se detaljer i barnens handlingar, samspel, kommunikation och kroppsspråk, vilka vi annars kunde missat. De moment som filmades var de planerade skapande aktiviteterna eftersom vi ville få en djupare förståelse för hur barnen uttryckte sig i det skapande arbetet,

samt kunna analysera exempelvis deras processer i efterhand. Kommunikationen i videoinspelningarna har sedan transkriberats för att ge rättvisa åt det barnen och pedagogerna uttryckt och kommunicerat i studien, detta för att synliggöra en noggrann analys av både verbala- och ickeverbala uttryck samt för att synliggöra barns perspektiv i de skapande aktiviteterna. Transkriberingen av videoinspelningarna har inte gjorts exakt utan vi har istället valt att fokusera på det som varit mest intressant för vår studie, vilket innebär att vi riktat fokuset mot de delar där barnen och pedagogerna kommunicerar med varandra i skapande aktiviteterna.

5.3 Genomförande av skapandeaktiviteter/aktioner i verksamheten

5.3.1 Aktion 1: Barnens tankar om förändring i ateljén

I början på mars genomfördes första aktionen i vårt utvecklingsarbete på avdelningen "Safiren" där barnens tankar kring ateljén framfördes. Detta gjordes för att pedagogernas kartläggning och barnens kommentarer om ateljén visade på att en förändring behövde göras. Denna aktion var en skapande aktivitet men även en intervju. Pedagogerna "Elsa" utgick från två olika frågeställningar i denna intervju (se bilaga 1, punkt 2) för att ta reda på barnens tankar som syftade till vad de tyckte om att göra där och även vad de ville förändra i ateljén. Eftersom vår studie syftar till skapande i förskolan med fokus på kommunikation, hade Elsa förberett skapande aktiviteten med kopplingar till detta innan barnen bjöds in. I ateljén fanns material framdukat för att få ett inbjudande intryck som lockade barnen till nyfikenhet. Materialet som fanns framdukat på bordet i ateljén var vita ritpapper, blyertspennor och suddgummin.

Fyra barn blev inbjudna till det framdukade ateljébordet med material som var igenkännande för barnen sedan tidigare. Pedagogerna Elsa delade ut varsitt papper till barnen som hon tidigare hade delat upp i två sektioner – en del där barnen skulle rita vad de tyckte om att göra i ateljén och den andra delen där de skulle rita vad de ville förändra i ateljén. Elsa började aktivitetens introduktion genom att ställa öppna frågor som exempelvis "*vad tror ni att ni ska göra på pappret?*". Barnen antog att de skulle rita på det och tog därför varsin blyertspenna från pennburken på bordet. Pedagogerna Elsa gjorde sedan en tydlig beskrivning av syftet med aktiviteten och förtydligade att det var barnens delaktighet och inflytande som skulle lyftas fram. Barnen började rita på den översta delen där den första intervjufrågan fanns nedskrivet på pappret - "*Vad tycker du om att göra i ateljén?*". Pedagogerna Elsa och Maria var delaktiga i skapandeaktiviteten på olika sätt. Elsa var närvarande i aktiviteten och kommunicerade med barnen om det de ritade och ställde öppna frågor till dem. Maria deltog i aktiviteten genom att observera och anteckna i loggboken.

5.3.2 Aktion 2: Skapande med rödlera

Den skapande aktiviteten med rödlera inleddes med att pedagogerna dukade fram rödleran tillsammans med olika verktyg som hörde till. Materialet ställdes fram på ett bord i ateljén tillsammans med lappar där pedagogerna hade skrivit namnet på varje material/verktyg exempelvis rödlera, kavel, pipett, kniv, skärtråd och spånskiva. Barnen fick först utforska leran genom att lukta, smaka och känna på den. Pedagogerna ställde öppna frågor till barnen med kopplingar till deras utforskande, exempelvis "*Hur smakar rödleran?*" Och "*Hur känns rödleran när ni tar på den?*". Den närvarande pedagogerna ställde även frågan "*Vad tror ni att ni kan göra med rödleran?*" för att stimulera till kommunikation.

Barnen skapade först fritt med leran där pedagogerna ställde öppna frågor och visade intresse för deras skapande. Pedagogerna bekräftade varje barns idéer och benämnde även materialet de använde. Ett barn skapade en "snappsköldpadda" där pedagogerna ställde frågor om djurets utseende och funktion. Aktiviteten innehöll flera dialoger mellan barn och pedagoger där

barnen berättade om det de skapat. De delade även materialet med varandra så att alla barn fick möjlighet till att vara delaktiga och använda sig av allt material. Pedagogerna använde både verbal och icke-verbal kommunikation för att möta barnens olika behov.

Uppdukning/iscensättning av aktion med rödlera på avdelningen "Safiren".

5.3.3 Aktion 3: Skapande med återbruksmaterial

Denna aktivitet började med att pedagogerna ställde fram olika återbruksmaterial exempelvis toalettrullar, kartongbitar, mjölkkartonger och plastlock. Barnen fick vara delaktiga i vilka material de ville använda och pedagogerna uppmuntrade dem att skapa fritt. Pedagogerna var närvarande i den skapande aktiviteten och stöttade barnen i processen genom att ställa öppna frågor. I aktiviteten uppstod samarbete och kommunikation mellan barnen. Ett barn berättade att hen ville bygga ett hus åt sin "snappsöldpadda" från en tidigare aktivitet med rödlera, vilket gav inspiration till de andra barnen att skapa hus av återbruksmaterialet. Barnen planerade konstruktioner tillsammans och diskuterade vilka material som skulle passa till de olika delarna på huset till exempel toalettrullar som skorstenar och större kartongbitar till väggarna. Ett av barnen tog initiativ till att rita ett hus på ett papper och visade de andra barnen hur hen tänkt bygga huset.

Under hela skapande aktiviteten var det ett stort fokus på kommunikation, både verbal och icke-verbal. Några barn använde sig av kroppsspråk och andra diskuterade tillsammans. Barnen hade olika sätt att uttrycka sig men hittade ändå ett gemensamt sätt att förstå och samarbeta med varandra. Pedagogerna fanns med i bakgrunden som stöd under hela aktiviteten och var en aktiv lyssnare och ställde öppna frågor kopplat till barnens berättelser. Det material som fanns tillgängligt i skapande aktiviteten bidrog till lek, samarbete och kreativitet och blev ett stöd för barnens kommunikation och berättande.

5.4 Etiska överväganden

Med utgångspunkt från Vetenskapsrådet (2017) har vi i vår studie utgått från de fyra etiska huvudprinciperna. De fyra etiska huvudprinciperna är samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Gällande *informationskravet* har alla vårdnadshavare, kollegor, barn och rektor fått ta del av vad studien innebär och dess syfte. De har fått ta del av studiens syfte på olika sätt. I avdelningens hall hängdes en lapp upp där studien förklarades för vårdnadshavarna och vad det innebar för dem och barnen. En del vårdnadshavare har velat få mer information kring studien och har då fått det genom förtydligande samtal. Studien presenterades för kollegorna genom ett tidigare inspelat videoklipp där vi förklarar vad aktionsforskning innebär, vad studien handlar om och hur aktionerna ska genomföras.

De kollegor som deltagit i studien har fått skriva under en samtyckesblankett (se bilaga 4) som omfattas av *samtyckeskravet*. De har tagit del av det som rör utvecklingsarbetet. Vårdnadshavarna har skrivit på en samtyckesblankett (se bilaga 5) som godkände att barnen fick delta i ljud- och videospelningar och skapande aktiviteter med koppling till studien. Barnen har gett sitt muntliga samtycke, utifrån pedagogers frågor, (se bilaga 6) inför varje skapande aktivitet och till att synas på videospelningarna. Även rektor har fått ta del av videoklippen då vi tyckte det var viktigt att hen också fick ta del av den studie som skulle göras på en av avdelningarna. De insamlade samtyckesblanketterna från vårdnadshavare och kollegor har förvarats på en plats där endast vi har tillgång till dem. Anledningen till detta var för att skydda deltagarnas personuppgifter och även för att hålla en god forskningssed. Att ha en god forskningssed innebär att en forskare bedriver sin studie på ett ärligt, noggrant och öppet sätt, samt att denne följer de etiska riktlinjer och lagar som finns (Vetenskapsrådet, 2017).

Inga personer, varken pedagoger, barn eller vårdnadshavare, kan identifieras i studien vilket omfattas av *konfidentialitetskravet*. Detta innebär att ingen av de berörda i studien får identifieras på något sätt (Vetenskapsrådet, 2017). Alla deltagare i studien har getts fiktiva namn för att säkerställa att ingens identitet avslöjas.

När det kommer till *nyttjandekravet* har det uppfyllts genom att vi tagit ansvar för att radera allt som har med studien att göra. Här menar vi de videospelningar, ljudupptagningar, anteckningar, samtyckesblanketter, bilder och samtal som kommit fram i och med studien. Nyttjandekravet innebär att samlad information enbart får användas i forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2017). Vi har under studiens gång tagit hänsyn till varje individ genom att förtydliga att medverkan i studien får avbrytas om denne vill.

5.5 Validitet och reliabilitet

I vår studie har vi valt att tillämpa en kombination av intervjuer, observationer och videospelning för att stärka validiteten. Intervjufrågorna utformades med hög relevans och tydlig koppling till studiens syfte - att undersöka hur skapande aktiviteter kan främja barns kommunikation, vilket bidrog till att vi kunde uppmärksamma pedagogernas reflektioner kring detta. Videomaterialet möjliggjorde en återkommande granskning av det empiriska materialet och fungerade som ett analytiskt stöd till observationerna. Detta gynnade en mer nyanserad analys där uttryck och interaktioner kunde identifieras i efterhand. För att en forskningsstudie ska anses ha validitet behöver metoderna som används ge möjlighet att undersöka forskningens syfte. När man använder kvalitativa metoder så som intervjuer och/eller observationer kommer man nära det som forskningen handlar om vilket innebär en mer direkt kännedom om föremålet för forskningen (Ahrne & Svensson, 2022).

För att uppnå reliabilitet (tillförlitlighet) i vår studie har vi varit noga med att dokumentera hela processen på ett strukturerat och noggrant sätt. Inom kvalitativ forskning handlar reliabilitet om hur data samlats in, bearbetats och analyserats så att andra utifrån kan följa processen (Bryman, 2018). De metoder vi använt oss av för insamlingen av data är observationer, loggboksanteckningar, intervjuer och videospelningar vilket möjliggjort att vi kunnat jämföra våra resultat utifrån olika perspektiv. Denna metod kallas för triangulering och stärker studiens tillförlitlighet. Triangulering beskriver Bryman (2018) som flera sätt att samla in data för att få en mer detaljerad bild av studien.

I studiens aktionsforskning har vi själva deltagit i aktioner och observationer, vilket gjort att vi haft möjlighet att medverka i de situationer där barnen känt sig trygga. Hellman & Hellman

(refererad i Åkerblom m.fl., 2020) menar att när den pedagog som observerar även deltar i samtal och aktiviteter blir det mer avslappnat för alla inblandade vilket kan bidra till att en annan form av material kommer fram. Vi är samtidigt medvetna om att rollerna som både forskare och pedagoger kan påverka vad vi ser och hur vi tolkar det. I arbetslaget har det därför skett kollegiala reflektionssamtal där diskussioner kring observationer och tolkningar stått i fokus. Detta för att säkerställa att våra resultat inte bygger på en enskild individs uppfattning utan på en gemensam tolkning och förståelse i arbetslaget, vilket Rönnerman (2022) konstaterar som en viktig faktor. *"Genom samtal och reflektioner i arbetslaget får deltagarna möjlighet att tillsammans analysera vad som sker, vilket stärker både förståelse och trovärdighet"* (Rönnerman, 2022, s. 48–49).

Sammanfattningsvis vill vi poängtera att vi stärkt studiens tillförlitlighet genom att vi använt oss av flera datainsamlingsmetoder och även genomfört kollegiala reflektionssamtal i arbetslaget. Dessa metoder har bidragit till att skapa en trovärdighet och förståelse för hur kommunikationen kan stärkas och utvecklas i förskolans skapande aktiviteter. Utifrån de datainsamlingsmetoder och kollegiala reflektionssamtal vi beskrivit kan reliabiliteten (tillförlitligheten) enligt oss kopplas till förskolans läroplan och det den lyfter kring kravet på det systematiska kvalitetsarbetet. Det står följande att *"Utbildningen ska dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas för att säkerställa att den leder till att alla barn får en likvärdig utbildning av hög kvalitet."* (Lpfö 18, s. 14). Kopplingen kan också göras till det förskolans läroplan betonar om att förskolan ska bedriva verksamhet av hög kvalitet och att undervisningen ska vara systematiskt planerad och utvärderad för att säkerställa barns utveckling och lärande (Lpfö 18).

6. Resultat

I detta avsnitt redovisas resultatet av intervjuer med pedagoger och barn med koppling till vår studie. Därefter beskrivs resultatet av aktionerna fram.

6.1 Resultat av intervjuer med pedagoger

- På vilket sätt integrerar ni skapande i er dagliga undervisning för att främja barns kommunikation och uttryck?

- Vilka utmaningar upplever ni i arbetet med skapande i förskolan?

- Vilka typer av material erbjuder ni i förskolans ateljé och hur väljer ni vilka material som ska finnas tillgängliga för barnen?

Resultatet av intervjumaterialet visar en tydlig bild av att pedagogen "Simon" anser att en skapande verksamhet är något som fyller flera funktioner. Han beskriver hur skapande integreras i flera uttrycksformer exempelvis bygg- och konstruktionslek, teckning och måleri. Tolkningen vi gör är att Simon menar att aktiviteter inte enbart fyller en estetisk funktion utan även som verktyg för kommunikation och reflektion. Han betonar vikten av att ställa öppna frågor till barnen för att förstå deras tankar och idéer. Detta kan tolkas som en medveten strategi för att utveckla barns reflekterande och sin kommunikativa förmåga. Vidare diskuterar Simon om organisatoriska förutsättningar i verksamheten som påverkar det pedagogiska arbetet i ateljén. I en grupp med 22 barn upplevs det som svårt att hinna ge varje barn tillräckligt stöd i skapande aktiviteter. Simons uttalande tyder på att pedagogernas närvaro är viktigt i skapande aktiviteter och att det leder till ökad kommunikation mellan barn och pedagog.

Resultatet av intervjun med Simon visar även på hur han poängterar vikten av tillgängligt material i ateljén, vilket han kopplar till barnens möjlighet att vara självständiga i valet av material. Detta kan kopplas till barns rätt till delaktighet och inflytande i verksamheten och sitt eget lärande, vilket också lyfts i förskolans styrdokument. Genom att säkerställa materialets tillgänglighet och uppmuntra barnens egna initiativ till användning av dessa, skapas det förutsättningar för en kommunikation där pedagogen lyssnar aktivt och visar respekt för barnens initiativ. Det blir tydligt att Simon visar på ett professionellt förhållningssätt där barnets perspektiv får stå i fokus.

Utifrån resultatet av intervjun med "Maria" framkommer och synliggörs det en central utmaning i arbetet med flerspråkiga barn i en skapande verksamhet. Hon uttrycker ett behov av att utveckla sin egen kommunikativa kompetens i dessa aktiviteter med barn som har svenska som andraspråk. Vidare beskriver hon hur kommunikationen ofta uteblir i planerade skapande aktiviteter, dels på grund av olika talade språk, dels eftersom pedagogerna på avdelningen enbart talar svenska. Detta begränsar möjligheten att använda öppna frågor för att stimulera och utveckla barns kommunikation och kreativitet. Det framgår att den stora flerspråkigheten förhindrar den undervisning i skapande som annars skulle kunna möjliggöra ett mer kommunikativt lärande hos barnen. När kommunikationen i skapandet uteblir riskerar barnen att gå miste om lärprocesser där kommunikation, skapande och samspel hänger samman.

Vidare visar resultatet att Maria, precis som Simon, påvisar att materialet i ateljén är tillgängligt men hon lyfter även fram att barnen inte ges tillräcklig introduktion i hur materialen kan användas. Det är pedagogerna som styr vilket material som plockas fram vilket begränsar barnens initiativtagande och delaktighet. Den uteblivna introduktionen

riskerar att skapa en verksamhet som styrs av de vuxna, snarare än att främja barnens eget initiativ till att utforska materialet och dess funktioner. Maria poängterar hur bristen på kommunikation blir centralt i detta eftersom barnens rätt till delaktighet uteblir och att bristen på den kommunikativa interaktionen mellan barn och pedagog leder till en begränsning av barnens initiativtagande.

Sammanfattningsvis visar resultatet av intervjuerna med Simon och Maria att de har en gemensam samsyn om att kommunikationen med barnen i skapande aktiviteter är central för samspel, tillgänglighet av material och barns eget initiativ och delaktighet. Trots pedagogernas medvetenhet kring detta framkommer det att ateljén mestadels fungerar som en plats där barnen lämnas att skapa på egen hand, utan en närvarande pedagog och ett tydligt syfte. I transkriberingen av intervjuerna blir det tydligt att den uteblivna närvaron av pedagoger påverkar barnens möjlighet till kommunikation och samspel i skapande aktiviteter, speciellt för barn med annat modersmål än svenska.

6.1.1 Resultat av intervjuer med barnen

- Vad tycker du om att göra i ateljén?

- Vad vill du förändra i ateljén? (lägga till/ta bort)

I en intervjubaserad aktivitet fick barnen i uppgift att i tre olika grupper med en närvarande pedagog i varje grupp, rita vad de tycker om att göra i ateljén samt vad de önskar förändra. Metoden som kombinerade bildskapande med efterföljande samtal skapade underlag och förståelse för hur barnen uppfattar och interagerar med ateljémiljön. Genom denna process synliggörs hur barnen använder kulturella redskap, exempelvis språket, bilderna och interaktionen med pedagogen, för att uttrycka sina erfarenheter och önskemål, vilket är ett tydligt exempel på *mediering*. De flesta barn ritade skapande aktiviteter de tycker om att göra i ateljén exempelvis rita med tuschpennor, klippa i papper, måla med flask- och vattenfärger och att pärla pärlplattor. Flera barn uttryckte att de tyckte om att vara i ateljén tillsammans med andra barn eftersom man då kunde prata och hjälpa varandra. Detta visar hur ateljén är en plats för både kreativitet och även en plats där den sociala kommunikationen sker mellan barnen. Denna gemenskap i ett sociokulturellt sammanhang visar på barnens förmåga att använda *appropriering*. Många av barnen hade även ritat en vuxen, vilket visar på att de vill ha en närvarande vuxen i sitt skapande vilket gör begreppet *scaffolding* relevant då pedagogens närvaro ses som stöttande av barnen.

Något barn uttryckte att "*det är kaos i dom hyllorna*" och syftade till ateljéns förvaring av material. Flera av barnen ritade, det de kallade för "kaos-hyllan", på sitt papper vilket speglar ett gemensamt tyckande kring att det var rörigt bland de olika materialen. Ett annat barn uttryckte särskilt sin frustration genom att rita ett stort kryss över pappret, en icke-verbal medierad handling, ett sätt att kommunicera utan ord. Med pedagogens stöd av öppna frågor i den icke-verbala kommunikationen med barnet, fick hen fram genom verbal kommunikation att barnet inte gillade att det var rörigt i hyllan med material. Detta är ytterligare ett exempel på hur vuxnas stöd kan skapa meningsskapande genom *scaffolding*. Det kom fram att barnen efterfrågade tydligare ordning och att varje hylla skulle märkas med bilder. I resultatet av intervjuerna med barnen kan vi se tydligt att barnen integrerade med varandra i kommunikation genom att diskutera förbättringar i ateljén. Resultatet visar även att barnen var självständiga i att ta beslut om förbättringarna och att den nuvarande organiseringen hindrade dem från att kunna skapa. Det framgår tydligt att pedagogerna lyssnade in barnens tankar och

idéer och att deras stöttning gjorde att barnen vågade uttrycka sig verbalt om sådant de ville förbättra.

Barnens på avdelningen "Safiren" ritningar av deras önskingar om förändringar i ateljén.

Utifrån observationerna framkom det att några barn inte förstod syftet med uppgiften. Resultatet visar att den stora andelen av barn med annat modersmål än svenska ledde till svårigheter att förstå uppgiften, trots att pedagogen "Asma" fanns närvarande för att stötta barnen med arabiska som modersmål i kommunikationen.

6.2 Resultat av observationer i skapandeaktiviteterna/aktionerna

6.2.1 Aktion 1: Barnens tecknande av förändringar i ateljén

Resultatet av intervjuerna med barnen visar att skapandet fungerar som en kommunikativ resurs för barnen, särskilt i de situationer där det verbala språket inte är tillräckligt utvecklat. Flera barn använde tecknandet och bildskapandet som en uttrycksform för att gestalta sina tankar och idéer om förändringar i ateljén, som annars kan vara svåra att formulera verbalt. Detta synliggör det skapande arbetets positiva effekt genom att barnen ges möjlighet att kommunicera på andra sätt än via den verbala kommunikationen.

Det blev tydligt att kommunikation kan ske på andra sätt än verbalt när man riktar fokuset till de barn som inte deltog i den verbala kommunikationen. Dessa barn använde istället icke-verbala kommunikation exempelvis genom ögonkontakt. Ögonkontakten var ett sätt för barnen att uppmärksamma pedagogen på sina teckningar och därigenom ta initiativ till kommunikation. I dessa situationer kan man se hur barnen aktivt söker kontakt och samspel med den vuxne och hur deras skapande fungerar som en brygga mellan deras tankar och kommunikation. Ett konkret exempel på hur barn kan använda tecknandet för att uttrycka sig icke-verbalt, är när ett barn genom sin teckning visade att hen ville få tillgång till rödler i ateljén. I dialogen mellan barn och pedagog använde barnet sin teckning som ett kommunikativt stöd för att framföra sitt önskemål och utveckla kommunikativ interaktion med pedagogen. Denna situation visar hur skapande kan fungera som ett stöd för barns kommunikativa utveckling och som ett verktyg för att skapa dialog. För barn med svenska som andraspråk eller för dem som ännu inte utvecklat sin verbala kommunikation, blir skapande aktiviteter ett centralt verktyg för att få möjlighet att kommunicera och påverka sin vardag i förskolan. I dessa aktiviteter blir pedagogens lyhördhet, engagemang och närvaro avgörande för stöttningen av barnens lärande och kommunikation.

Resultatet av denna skapande aktivitet visar hur tecknandet fungerade både socialt och kommunikativt där barnen samspelade, reflekterade och lärde av varandra. När barnen kommunicerar verbalt om sina teckningar och ställer frågor till varandra, utvecklas både den kommunikativa förmågan och även det sociala samspelet. Ett barn frågade sin kompis om vad hen ville förändra i ateljén och hur det skulle ritas. Här blir det synligt att dialogen kan kopplas till det sociokulturella perspektivet på lärande där barn lär genom att aktivt delta i sociala sammanhang. Till denna dialog kan även begreppet appropriering användas för att förstå hur barnen tillägnar sig kommunikativa uttrycksformer och tankemönster genom socialt samspel. När barn kommunicerar kring sitt skapande sker ett övertagande av kulturella

redskap som tidigare tillhörde det gemensamma men nu blir en del av barnets egna verktyg för kommunikation (Wallerstedt refererad i Åkerblom m.fl., 2020).

6.2.2 Aktion 2: Barnens skapande med rödlera

I resultatet av barnens arbete med rödlera framkom det att introduktionen av materialet spelade en central roll i att främja kommunikationen mellan barn och pedagoger. Pedagogens sätt att introducera rödleran genom att estetiskt arrangera den och dess tillhörande material, skapade inte enbart en inbjudande miljö utan visade även på att materialet har en betydelse i den skapande aktiviteten. Denna iscensättning möjliggjorde för barnens utforskande genom användandet av deras olika sinnen där barnen fick bekanta sig med rödleran genom att smaka, lukta och känna på den. I observationerna kan vi se att pedagogens öppna och utforskande frågor till barnen skapade förutsättningar för dem att reflektera över sina olika sinnesuttryck. Här ser vi också att de öppna frågorna ledde till att barnen blev aktiva deltagare i processen. Frågorna främjade även en dialogisk kommunikation som gav utrymme för barnens tankar och hypoteser.

Resultatet synliggör även hur pedagogen använder sig av multimodal kommunikation, både verbal och icke-verbal, som utvecklar barnens lärande och utveckling i den skapande aktiviteten. Pedagogens anpassning till barnens individuella behov och kommunikationsförmåga visar på det pedagogiska stödet, vilket tyder på scaffolding. Pedagogen använder sig av ögonkontakt, gester och mimik, samt upprepar och förtydligar materialens namn, vilket leder till en inkluderande miljö där varje barn ges möjlighet att uttrycka sig, kommunicera och känna sig sedd. Denna typ av anpassad kommunikation är ett exempel på hur pedagoger kan tillämpa ett kommunikativt förhållningssätt som stöder barns sociala och kommunikativa utveckling. Slutligen visar resultatet hur användningen av material kan stimulera barns nyfikenhet och begreppsinsläring. Ett exempel på detta är när ett barn använder sig av begreppet "mirett" för att beskriva ett verktyg. Detta tyder på en medvetenhet om både materialets funktion och syftet med det. Detta kopplas till begreppet *mediering* eftersom pedagogen använder olika verktyg, både fysiska och symboliska, för att hjälpa barnen att utveckla sina tankar, förståelse och språkliga färdigheter. I detta sammanhang handlar mediering om hur pedagogens handlingar och kommunikativa strategier fungerar som en länk mellan barnens nuvarande nivå av förståelse och en högre, mer utvecklad nivå.

Det blir också tydligt att alla barn inte engagerade sig på samma sätt i den skapande aktiviteten. Vissa barn använde rödleran genom att banka på och smula sönder den, utan att visa intresse för kreativitet eller verbal kommunikation. Här blir pedagogens roll i kommunikationen ännu mer tydlig, både genom att ställa följdfrågor och ge stöd som möjliggör att även dessa barn kan utveckla sina uttrycksformer och engagera sig mer i skapandeprocessen. Detta är ett tydligt exempel på hur pedagogens användning av *scaffolding* är avgörande för att alla barn ska kunna delta i och utvecklas genom aktiviteten. Genom att erbjuda rätt typ av stöd kan pedagogen hjälpa barnen att nå en högre nivå av förståelse och engagemang i sitt skapande.

Utifrån de loggboksanteckningar som dokumenterats framgår det att de planerade skapande aktiviteterna har haft en stor inverkan på barnens egen initiativförmåga. De planerade aktiviteterna som leddes av de vuxna verkar ha haft en positiv inverkan hos barnen som lett till att de själva tar initiativ till att skapa med rödleran. Vi anser det intressant att barnen först deltog i skapande aktiviteter som var styrda av pedagoger, till att sedan själva ta initiativ till att skapa. Detta visar på en utveckling av barnens självständighet och att pedagogernas stöttning kan knyta an till scaffolding, eftersom pedagogen först utmanade och stöttade barnet

för att öka tilltro till sig själva och sina förmågor. Man kan dra slutsatsen att de planerade aktiviteterna i ateljén kan ha bidragit till barnens utvecklade förmåga att tänka kreativt och till en ökad självständighet i skapandet.

6.2.3 Aktion 3: Barnens skapande med återbruksmaterial

I den skapande aktiviteten med återbruksmaterial visar resultatet tydligt på hur barnen kommunicerade med varandra. Skapandeprocessen med de olika materialen, exempelvis toalettrullar och kartongbitar i olika storlekar, blev en form av samspel där barnen kommunicerade om vad de skapat. Ett barn uttryckte till ett annat barn att hen skulle göra ett hus av kartongbitar till sin tidigare tillverkade snappsköldpadda i rödlera. Det andra barnet kom då med idén att bygga väggar med stora kartongbitar och skorsten med toalettrulle. De diskuterade noggrant om tillvägagångssätt för husets uppbyggnad och vilket material de behövde för att bygga det. Här blir det tydligt att barnen genom samspel och kommunikation kom fram till hur de skulle bygga ett hus. Resultatet av pedagogens anteckningar i loggboken visar också att ett tredje barn tog ett papper och började rita ett hus som hen sedan gav till de andra två barnen. Utifrån detta kan man se att skapandet med återbruksmaterialet väckte nyfikenhet och engagemang hos barnen där de kunde mötas i ett gemensamt intresse. Det framkommer även att de tre barnen hade olika sätt att kommunicera på, både genom verbal och icke-verbal kommunikation. Trots de skilda sätten att kommunicera hittade de ett sätt att förstå och samarbeta/samspela med varandra.

Det vi kan se är att återbruksmaterialet blev ett kreativt material där barnen utvecklade sin fantasi i sitt skapande med det. Materialet resulterade i en förstärkning av kommunikationen mellan barnen och mellan barn och pedagog. Pedagogens engagemang i barnens skapandeprocesser främjade ett reflekterande kommunikationsklimat. Genom de öppna frågorna pedagog ställde till barnen, exempelvis "*Vad behöver du för att bygga väggar till huset?*", uppmuntrade hen barnen att tänka kreativt och att ha ett lösningsorienterat resonemang till de utmaningar de stötte på. De öppna frågorna fungerade även som vägledning för att främja barnens förmåga att fördjupa sitt tänkande kring det de skapade.

7. Avslutande diskussion

I det här avsnittet kommer vi att diskutera kring resultatet av studien samt en metoddiskussion där vi diskuterar studiens tillförlitlighet utifrån val av metoder och etiska överväganden.

7.1 Resultatdiskussion

I vår studie har vi undersökt hur skapande aktiviteter fungerar som kommunikativa resurser för barn i förskolan. Fokuset har varit på barnens tecknande och att arbeta med olika material så som rödlera och återbruksmaterial. Resultatet visade att skapande erbjuder flera användningsområden där barnen ges möjlighet att uttrycka sina tankar och känslor. Detta har varit särskilt tydligt hos de barn vars verbala språk och kommunikation ännu inte är fullt utvecklat. Detta stämmer bra överens med det Ahlskog Björkman & Björklund (2015) diskuterar kring kommunikation och att det innebär att ha en förmåga och kunskap om att uttrycka sig. Genom de observationer och intervjuer vi genomfört har vi sett att det skapande arbetet inte bara främjar barnens kreativitet utan också möjliggör för deras kommunikation och samspel.

Ett tydligt resultat vi kan se från intervjuerna och observationerna är att barnen använde skapande för att kommunicera sina tankar och idéer med andra barn och pedagoger, när det verbala språket inte var tillräckligt. Detta kan kopplas till det Persson (2008) poängterar om hur barnens bilder skapas i samspel med andra barn och används i dialog som kollektiva bildsamtal emellan. Detta ger enligt Persson gemenskap, en möjlighet att nå barnens tankar och även en ingång till samtal mellan barn-vuxen. Vi kan se att barnen använde tecknande för att uttrycka tankar om förändringar i ateljén och vissa barn kunde förmedla dessa i tecknandet, som annars varit svåra att uttrycka med verbal kommunikation. Vi kan också se att den icke-verbala kommunikationen har visat sig ha en central roll i de skapande aktiviteterna. Detta kan vi se i de loggboksanteckningar och videoinspelningar som gjorts, där det tydligt visas att de barn som inte använde verbal kommunikation istället använde sig av ögonkontakt för att kommunicera, påkalla uppmärksamhet och förmedla sina tankar. Detta tyder på att ögonkontakt underlättar övergången från barns tankar till deras sätt att uttrycka sig.

I de observationer som gjorts kan vi även se att barnen utvecklade sitt samspel med varandra. När barnen diskuterade sina teckningar med varandra blev det tydligt att kommunikationen blev ett verktyg för att utveckla både den sociala och kommunikativa förmågan. Här kan vi se att det sociokulturella perspektivet blir relevant, där barnen lär genom socialt samspel och aktivt deltagande i gemensamma aktiviteter. Detta stämmer bra överens med det Melker m.fl. (2018) diskuterar kring det sociokulturella perspektivet, som enligt dem handlar om att förstå lärande av såväl individens som kollektivets erfarenheter från sociala situationer och hur dessa används i nya situationer.

Våra resultat i studien visar att skapande har en viktig och central roll för barns kommunikativa utveckling. Ett exempel på detta är hur resultatet visar att barn med svenska som andraspråk använder skapande som ett sätt att uttrycka sig på de sätt som fungerar för dem. Här spelar pedagogens engagemang, lyhördhet och närvaro stor roll och genom att använda verbal och icke-verbal kommunikation kan pedagogen stötta barnen på individnivå och vara närvarande i utvecklingen av deras kommunikativa förmåga.

Vi kan se att de planerade skapande aktiviteterna har utvecklat barnens initiativförmåga i skapande. De skapande aktiviteterna var till en början styrda av pedagogerna men i de loggboksanteckningar som gjorts visar att barnen i allt högre grad tagit egna initiativ till att skapa med exempelvis rödlera. Övergången från vuxenstyrda aktiviteter till självinitierad

aktivitet kan tolkas som att barnen vågar ge uttryck för självständighet och även tilltro till sin egen förmåga. Pedagogens roll i detta blir att vara en aktiv medskapare i barnens skapandeprocess, vilket kan kopplas till begreppet scaffolding. I detta sammanhang blir scaffolding tydligt då pedagogen stöttar barnet successivt för att öka deras självständighet i skapandet. Här blir kopplingarna till förskolans läroplan (2018) tydliga, då den betonar att förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla sin självständighet och tillit till sin egen förmåga, att skapa samt uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer och att utveckla sin nyfikenhet och lust att leka och lära. Utifrån kopplingarna till förskolans läroplan ser vi hur de planerade aktiviteterna har lett till barnens nyfikenhet till skapande och en ökad glädje för det. Barnens egna initiativ till skapande visar på en tillåtande och inkluderande lärmiljö där deras röster och uttrycksformer tas på allvar, vilket stämmer överens med artikel 12 i Barnkonventionen (2024) där det konstateras att barn har rätt till att uttrycka sina åsikter och bli hörda i de frågor som rör dem.

När det gäller barnens skapande med rödlera visar resultatet tydligt att det spelar en avgörande roll för utveckling av barns kommunikation och utforskande. Pedagogens sätt att estetiskt iscensätta materialet och använda sig av öppna frågor i introduktionen skapar en inbjudande miljö som lockar till kommunikation på olika sätt, både genom verbal och icke-verbal kommunikation. Det överensstämmer med vad Essén och Björby (2021) lyfter fram, där de beskriver lera som ett kommunikativt material som möjliggör samtal, kommunikation och lösningsorienterat tänk. Enligt dem erbjuder lera till kreativitet eftersom det fungerar som ett uttrycksmedel för barnen i skapandet.

Sammanfattningsvis visar studien att skapande aktiviteter i ateljén kan fungera som en arena för barn där de kan utveckla sin kommunikativa och kreativa förmåga och även leda till en ökad självständighet. Vi kom fram till att dessa förmågor hos barnen troligtvis har ökat tack vare pedagogernas medvetenhet kring planering av skapande aktiviteterna och deras tydlighet i undervisningen. Vi tolkar det som att introduktionen av materialen i de planerade skapande aktiviteterna har bidragit till barnens nyfikenhet i att skapa och att pedagogernas tydliga syfte har gett barnen en ökad förståelse för materialens möjligheter. Barnen har erbjudits både struktur och frihet i skapandet och vilka material de ska använda, vilket kan ha bidragit till att skapa goda förutsättningar för deras lärande och utveckling. Resultatet stämmer överens med Lindhs (2022) studie där det påvisas att beroende på vilken aktivitet som erbjuds barnen, hur tillgängligt materialet är samt förskollärarens förhållningssätt kan ateljén bli en kontrollerande eller kommunikativ arena. Utifrån de observationer som gjorts ser vi tydligt att pedagogerna bidragit till att ateljén är en arena där barnen får använda och utveckla sin kommunikation. Detta ser vi genom att pedagogerna erbjudit tillgängligt material, skapat en tillåtande miljö och agerat som medforskare i barnens skapandeprocesser. Här ser vi också att betydelsen av en pedagogik som bygger på delaktighet, tillit och barns rätt att uttrycka sig skapar miljöer där barnens kreativitet och kommunikation ges möjlighet att utvecklas.

7.2 Metoddiskussion

I denna studie har vi valt en kvalitativ forskningsansats då vi ville få en djupare förståelse för om och hur skapande aktiviteter kan främja barns kommunikation. Datainsamlingen har skett genom flera olika metoder vilket bidragit till en mer nyanserad och omfattande analys och stärkt studiens tillförlitlighet.

Vi intervjuade barnen för att få reda på deras upplevelse av förskolans ateljé. När barnen fick ägna sig åt en bildskapande aktivitet i samband med intervjun erbjöds en form av mediering då barnen kunde uttrycka sig på flera sätt än genom den verbala kommunikationen. Detta möjliggjorde en mer omfattande datainsamling än vid enbart verbal intervju samt

förutsättningar att utgå från barnperspektivet. Även pedagogerna intervjuades för att undersöka hur de arbetade med skapande och kommunikation i förskolans ateljé. Intervjun gav oss en bra inblick hur pedagogerna integrerade skapande i den dagliga undervisningen för att främja barns kommunikation och uttryck men även vilka utmaningar de ansåg fanns i arbetet med skapande. Intervjuerna ökade tillförligheten i resultaten genom att skapa ett större underlag för vår studie. Under intervju med barnen framkom att de upplevde den pedagogiska miljön i ateljén som rörig vilket pedagogerna inte uppmärksammat. Det påvisar vikten av att inkludera barnens perspektiv i verksamheten för att göra den meningsfull. En svaghet med intervjuer är att det kan leda till mycket information och data vilket sedan resulterar i svårigheter att transkribera det som sagts (Rönnerman, 2022). Annat som kan påverka vid vald metod är om barnen inte har det verbala språket eller av annan anledning inte vill förklara sin bild vilket då kan leda till att pedagogen tolkar barnet utifrån egna uppfattningar.

Vi har genomfört observationer med tillhörande anteckningar i loggbok under olika skapande aktiviteter såsom rödlara, tecknande och skapande med återbruksmaterial. Så väl observationerna med loggbok som videoinspelningarna möjliggjorde för oss att återvända till materialet vilket var positivt. Ytterligare en positiv aspekt var att barnen inte upplevdes påverkade av att bli filmade. De var förberedda på vad som skulle ske samt har vana sedan tidigare vilket sannolikt bidrog till deras naturliga beteende och uttryck.

En utmaning i det empiriska arbetet var transkriberingen av videomaterialet som visade sig vara väldigt omfattande. Det krävdes därför ett urval av material som vi ansåg mest relevant för studiens syfte vilket innebar att en del data exkluderades.

Sammanfattningsvis kan vi se att de valda metoderna i studien var ändamålsenliga för det övergripande syftet med vår aktionsforskning. Som Rönnerman (2022) betonar handlar det inte om att skapa stora förändringar utan snarare subtila förbättringar i den egna praktiken, att genomföra samtidigt som man studerar det man genomför, vilket vi bedömer som uppnått i vår aktionsforskning. Vidare belyser Rönnerman (2022) vikten av att kombinera olika metoder och verktyg för att få tillgång till mer nyanserad och tillförlitlig information samt betydelsen av att inta ett kritiskt förhållningssätt vid analys av materialet för att säkerställa en objektiv tolkning och undvika personliga tolkningar och värderingar.

7.3 Diskussion kring vidare forskning

Vår studie har belyst hur skapande aktiviteter kan fungera som en bro för kommunikation mellan barn. Genom att använda estetiska uttrycksformer som exempelvis bild, tecknande och skapande med olika material, ges barn möjlighet att ”kommunicera bortom” det verbala språket.

För vidare forskning hade vi velat undersöka och fördjupa oss i vilka specifika skapande aktiviteter som är mest effektiva för att stödja kommunikationen mellan barn med annat modersmål än svenska. Förskolan där studien genomförts har högt antal barn med svenska som andraspråk. Det skulle även vara intressant att studera hur olika pedagogiska metoder och närvaro påverkar barnens interaktioner och kommunikation i de skapande aktiviteterna.

Förskolans läroplan (2018) betonar vikten av att barn med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål samt förmåga att skapa, uttrycka och kommunicera upplevelser, tankar och erfarenheter i olika uttrycksformer som exempelvis bild.

Referenslista

- Ahlskog Björkman, E. & Björklund, C. (2015). Kommunikativ kompetens i tidig barndom: Lärares användning av kommunikativa verktyg i förskolan. I *Forskningsperspektiv på barnträdgårdslärares professionalism* (red. E. Ahlskog-Björkman & A.-C. Furu), Åbo Akademi.
- Ahrne, G. & Svensson, P. (2022). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Elbrand, M. & Åkerblom, T. (2023). *Förändringsprocesser i förskolan*. Lärarförlaget.
- Essén, G. & Olsborn Björby, L. (2021). *Material och materialitet - hållbar utbildning för de yngsta*. Natur & Kultur.
- Evida kompetensutveckling. (2025). [Skapande i förskolan: Stimulerar barns kognitiva och sociala utveckling](#)
- Hartman, S., Lundgren, U & Hartman, R (2004). *Individ, skola och samhälle*. Natur & Kultur.
- Hellman, A. & Hellman, J. (2020). I Åkerblom, A., Hellman, A. & Pramling, N. (2020). *Metodologi - för studier i, om och med förskolan*. Gleerups.
- Jahn, C., Reuterswärd, M. & Edfelt, D. (2024). *Samtalsmetoder i förskolan - förstå och nå fram till barnen*. Natur & Kultur.
- Klasson, M., Weckström, E. & Wilmenius, J. (2022). *Barns rättigheter- förskolans uppdrag och ansvar*. Natur & Kultur.
- Larsson Samoladas, E. & Bäversten, M. (2021). *Språkrika lärmiljöer för förskolans yngsta*. Lärarförlaget.
- Lindh, Y. (2022). *Förskoleateljén som rum och arena för estetiska lärprocesser*. Forskningsstudie. Åbo Akademi.
- Läroplanen för förskolan (2018). Stockholm: Skolverket.
- Melker, K., Mellgren, E & Pramling Samuelsson, I. (2018). "Undervisning i förskolan – En fråga om att stötta och skapa gemensamt fokus" 6(1), s. 64–86. http://www.forskul.se/tidskrift/nummer20/undervisning_i_forskolan_en_fraga_om_att_stotta_och_att_skapa_gemensamt_fokus. Göteborgs universitet.
- Persson, S. (2008). *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem*. Vetenskaplig rapport. Malmö högskola.
- Pihlgren, A. (2017). *Undervisning i förskolan - att skapa lärande undervisningsmiljöer*. Natur & Kultur.
- Pramling Samuelsson, I., Pramling, N. (2010). *Att förstå barns tankar: Kommunikationens betydelse*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I., Sheridan, S & Hansen, M. (2013). *Barns upplevelser av estetiska aktiviteter i förskolan. Barn- forskning om barn och barndom i Norden*, 6(31).

- Pålsén, M. (2020). *Kunskaper om estetiska uttrycksformer ska bidra till fördjupat lärande i förskolan*.
<https://utbildningfalkenberg.se/utbildningfalkenberg/artiklar/nyheter/kunskaperomestetiskauttrycksformerskabidratillfordjupatlarandeiforskolan.5.8bdcf3817470aaf90f28861.html>
- Rönnerman, K. (2022). *Aktionsforskning. Vad? Hur? Varför?* Lund: Studentlitteratur.
- Simmons- Christenson, G. (1997). *Förskolepedagogikens historia*. Natur & Kultur.
- Skolinspektionen (2017). *Skolinspektionens kvalitetsrapport, Förskola, före skola- lärande och bärande*.
- Skolverket (2022). *Forskningsstudie - "förskoleateljén som rum och arena för estetiska lärprocesser"*.
- Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken –ett sociokulturellt perspektiv*. Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2011). *Kontext och mänskliga samspel- Ett sociokulturellt perspektiv på lärande. Utbildning och Demokrati, 20(3), s. 67-81*.
- Tuvhag Gullberg, E. (2021). *Estetiken i praktiken. Vad? Varför? Hur?* Natur & Kultur.
- UNICEF Sverige. (2024). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*.
<https://unicef.se/rapporter-ochpublikationer/barnkonventionen>
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm.
- Wallerstedt (2020). I. Åkerblom, A. Hellman & N. Pramling (Red.), *Metodologi - för studier i, om och med förskolan*. Gleerups.
- Wallerstedt, K. & Pramling, N. (2020). I Åkerblom, A, Hellman, A & Pramling, N. *Metodologi – för studier i, om och med förskolan*. Gleerups.
- Änggård, E. (2006). *Barn skapar bilder i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1. Intervjufrågor

1. Intervjufrågor till pedagoger:

- På vilket sätt integrerar ni skapande i er dagliga undervisning för att främja barns kommunikation och uttryck?
- Vilka utmaningar upplever ni i arbetet med skapande i förskolan?
- Vilka typer av material erbjuder ni i förskolans ateljé och hur väljer ni vilka material som ska finnas tillgängliga för barnen?

2. Intervjufrågor/samtal med barn:

- Vad tycker du om att göra i ateljén?
- Vad vill du förändra i ateljén? (lägga till/ta bort)

Bilaga 2. Observationsschema i aktiviteter

Observationsschema

Observationsschema som stöd vid skapande aktiviteter med fokus på barnens kommunikation.

Personer	<i>Hur var barnen delaktiga i samtalet?</i>	<i>På vilket/vilka sätt kommunicerade barnen?</i>	<i>Med vem/vilka kommunicerade barnen med?</i>
<i>Barn 1</i>			
<i>Barn 2</i>			
<i>Barn 3</i>			
<i>Barn 4</i>			

Bilaga 3. Stödfrågor till loggboksanteckningar

- Hur kommunicerar pedagogerna med barnen i de planerade skapande aktiviteterna/aktionerna?
- Hur använder sig barnen av materialet som erbjuds och hur kommunicerar de kring det?
- Hur kommunicerar barnen med varandra i de skapande aktiviteterna?
- Leder de planerade skapande aktiviteterna/aktionerna till barnens egna initiativ till att använda materialet?
- Hur uttrycker sig barnen om materialet som finns i ateljén?

Bilaga 4. Informationsbrev/samtyckesblankett till pedagoger

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Självständigt arbete (examensarbete) för förskollärare

Till kollegor

Vi är förskolläroarstudenter vid Göteborgs universitet. Som en del av utbildningen genomför vi ett examensarbete i form av en studie/utvecklingsarbete.

Information om studien/utvecklingsarbetet

Syftet är att undersöka hur vi som pedagoger kan skapa förutsättningar för barnen att använda bild/ skapande som en uttrycksform och ett sätt att kommunicera genom val av material och utformandet av miljön.

Förfrågan om deltagande

Efter att du tagit del av informationen så tillfrågas du om du godkänner deltagande i studien. Medverka i studien innebär att du tillsammans med ett antal barn kommer att observeras under en skapande aktivitet.

Konfidentialitet

Alla uppgifter om dig behandlas konfidentiellt. Detta innebär att de förskolor/ förskoleklasser, barn, eller pedagoger som finns med i undersökningen inte kommer nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att identifiera i undersökningen. Vilken stad eller vilken stadsdel som undersökningen genomförs i skrivs inte heller fram i uppsatsen.

Hantering av data och personuppgifter

Efter avslutat examensarbete raderas all data och insamlade personuppgifter. Inspelning av rörlig bild sker med förskolans ipad eller liknande verktyg, och lämnar inte förskolans lokaler.

Frivillighet

Deltagande i studien är frivilligt och bygger på ditt skriftliga samtycke. Alla deltagare har också rätt att avbryta sin medverkan i studien när som de önskar utan att ange särskilda skäl för det. För att avbryta sin medverkan kontaktas studenterna, se kontaktuppgifter nedan. Väljer du att avbryta din medverkan, så kommer detta inte få några konsekvenser och inte påverka eller inkräkta på din tillvaro på förskolan/arbetet.

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till att delta i studien

Datum

Namn.....

Underskrift

.....
.....

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående mailadresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Elin Fyhrlund

Gusfyhrlund@student.gu.se

0731/407851

Sandra Andersson

gusandsagn@student.gu.se

073/7000600

Kursansvarig är:

Mikaela Åberg

Mikaela.aberg@ped.gu.se

Bilaga 5. Informationsbrev/samtyckesblankett till vårdnadshavare

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande
Självständigt arbete (examensarbete) för förskollärare

Till vårdnadshavare

Vi är förskollärestudenter vid Göteborgs universitet. Som en del av utbildningen genomför vi ett examensarbete i form av en studie/utvecklingsarbete. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i intervjuer/observationer vid tre olika tillfällen i samband med vår datainsamling. Vi kommer inte observera enskilda barn utan i en aktivitet tillsammans med flera barn och en pedagog.

Information om studien/utvecklingsarbetet

Syftet är att undersöka hur vi som pedagoger kan skapa förutsättningar för barnen att använda bild/ skapande som en uttrycksform och ett sätt att kommunicera genom val av material och utformandet av miljön.

Förfrågan om deltagande

Efter att du tagit del av informationen så tillfrågas du om du godkänner att ditt barn deltar i studien. Medverka i studien innebär att ert barn tillsammans med andra barn samt en pedagog kommer att observeras under en gemensam skapande aktivitet.

Vid tillfälle för intervju kommer barnen få svara på 3 frågor angående deras upplevelse av skapande aktiviteter samt tillgängligt material.

Konfidentialitet

Alla uppgifter om ditt barn behandlas konfidentiellt. Detta innebär att de förskolor/ förskoleklasser, barn, eller pedagoger som finns med i undersökningen inte kommer nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att identifiera i undersökningen. Vilken stad eller vilken stadsdel som undersökningen genomförs i skrivs inte heller fram i uppsatsen.

Hantering av data och personuppgifter

Efter avslutat examensarbete raderas all data och insamlade personuppgifter.

Inspelning av rörlig bild sker med förskolans ipad eller liknande verktyg, och lämnar inte förskolans lokaler.

Frivillighet

Deltagande i studien är frivilligt och bygger på att barnets vårdnadshavare ger sitt skriftliga samtycke. Alla deltagare har också rätt att avbryta sin medverkan i studien när som de önskar utan att ange särskilda skäl för det. Det innefattar även barnen på så sätt att även om du som vårdnadshavare ger ditt samtycke så kommer vi utgå från barnets egen vilja vid aktuellt tillfälle. För att avbryta sin medverkan kontaktas studenterna, se kontaktuppgifter nedan.

Väljer du att inte låta ditt barn delta i studien, eller att avbryta medverkan, så kommer detta inte få några konsekvenser och inte påverka eller inkräkta på ditt barns sedvanliga tillvaro på förskolan.

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till att mitt barn deltar i studien

Datum

Barnets namn.....

vårdnadshavares underskrift/er

.....

.....

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående mailadresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

.....

.....

.....

.....

(era namn och e-mail eller telefonnummer)

Kursansvarig är:

[namn kursansvarig)

[E-mail till kursansvarig]

Bilaga 6. Frågor till barnen kring samtycke i studien

- Är det ok för dig att vi videofilmar/spelar in dig i de olika aktiviteterna?
- Är det ok för dig att vi tittar på videofilmerna där du syns?
- Är det ok för dig att vi skriver ned det du säger/berättar i aktiviteterna?
- Är det ok att vi tar bilder på dig i de olika aktiviteterna?